

IDEER

Den tradisjonelle flamenco – *flamenco puro* – begrenser sitt uttrykk til sang (*cante* og *jaleo*), gitar (*toque*) og klapping og knips (*palmas* og *pitos*), i tillegg til den fyrtige dansen (*baile*). Det het seg også at

denne gamle musikkformen tilhørte det sørspanske romanifolket, sigøynere fra Andalucía, Extremadura og Murcia, og framførelsen av dens lidenskapelige *pitos* var i praksis forbeholdt dem.

FLAMENCOENS STORE FOR

Camarón de la Isla var flamencoens Mick Jagger, han levde hardt og sjokkerte sitt publikum.

D FLAMENCO

FREDRIK GIERTSEN
litteraturviter og skribent

På 1970-tallet fikk den så tradisjonsbundne flamenco en etterlenget vitamininnsprøytning av en ny generasjon musikere. Størst av dem alle var El Camarón de la Isla. Han brøt med normene og tok sjangeren mange dansesteget videre. I år er det 25 år siden han døde, etter et selvdestruktivt liv fullt av opp- og nedturer.

Den første som virkelig førte flamenco ut i verden, var den legendariske danserinnen Carmen Amaya, som – akkompagnert av gitaristen Sabicas – smøg seg rundt på de mest prestisjefylte scenene i Buenos Aires, Mexico By og New York, iført de åletrange matador-buksene hun foretrakk framfor de karakteristiske rysjekjolene. Hennes ferd rundt i den nye verden førte med seg et så stort oppstyr at det nådde ørene til både Franklin D. Roosevelt og Harry S. Truman, som begge inviterte henne til Det hvite hus.

FØDT PÅ STRANDEN i Barcelona og oppvokst i en vogn, var Carmen Amayas liv en lang reise mot stjernene. Også José Monje Cruz, en blek pjokk som senere skulle bli kjent som El Camarón de la Isla («reken fra øya»), kom fra kummerlige kår. Han så dagens lys i 1950 utenfor kystbyen Cádiz, som ligger vendt mot Atlanterhavet. Da faren døde da gutten var 13 år, ble han tvunget til å opptre på togstasjonen for å bidra til familiens opphold. Flere kjente flamencoartister har det til felles at de har vokst opp i familier der musikken har stått usedvanlig sterkt, men med en sosial nød som har gitt dem en kunstnerisk autensitet mange musikere kan misunne dem.

På denne tiden var det fremdeles den tradisjonelle *flamenco puro* som gjaldt, men

den musikalske revolusjonen som feide over Europa og Nord-Amerika på 1960-tallet skulle også gjøre seg gjeldende i Spania. De aller første artistene som brøt med den strenge tradisjonen var paret Lole y Manuel, særlig kjente for platen «*Nuevo Día*» fra 1975 (året da Franco døde), som senere oppnådde global kultstatus gjennom innlemmelsen av deres låt «*Tu mirá*» i Quentin Tarantinos «*Kill Bill: Volume 2*» (2004).

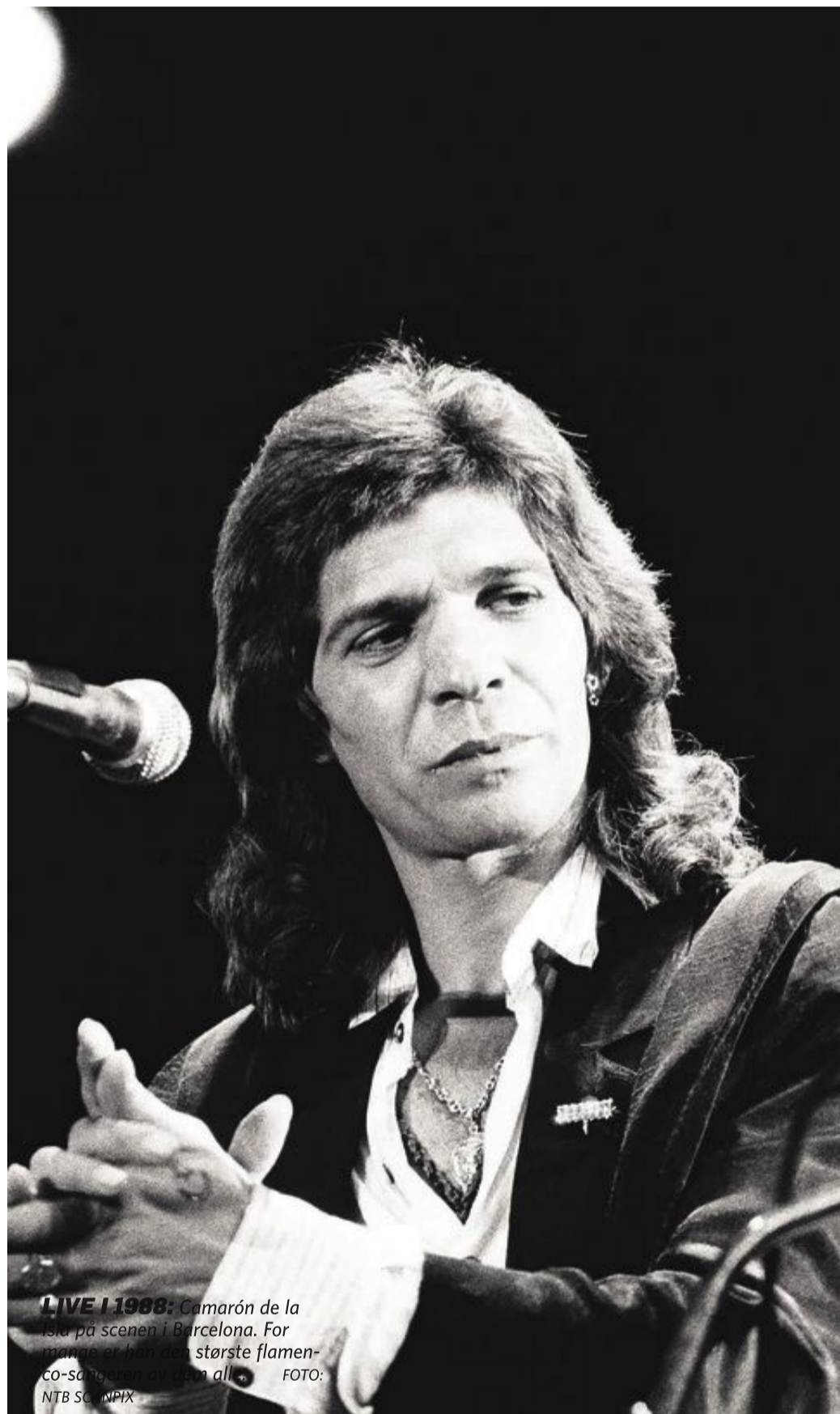
Med ett var *el nuevo flamenco* født. Det ble omsider lov å prøve seg fram med annet enn bare sang, gitar, klapping og knips, flamenco fikk blandet inn jazz, blues, tango, strykere, samt arabisk og indisk musikk. Enrique Morente – faren til Estrella, som synger så vakkert i Pedro Almodóvars film «*Volver*» (2006) – var en av mange som irriterte puristene med sin søkende karriere, ikke minst da han i 1996 ga ut albumet «*Omega*» i samarbeid med rockegruppen Lagartija Nick.

CAMARÓN BEFANT SEG midt opp i dette, og i løpet av sin karriere utviklet han seg til å bli Spanias mest kjente sanger (*cantador*). Han rakk å utgi et drøyt dusin studioalbum, alltid i samarbeid med de aller dyktigste gitaristene: først Paco de Lucia, deretter Tomatito og Vicente Amigo.

Blant hans senere innspillinger finner vi tidenes mest solgte flamencoalbum, «*Soy gitano*» («Jeg er sigøynere»), innspilt med The Royal Philharmonic Orchestra i 1989, og den strålende konsertplaten «*Paris 1987*». Men best av alle er «*La leyenda del tiempo*» fra 1979, et gjennomført kunstverk som skulle sørge for at flamenco aldri mer ble den samme. Dette var også den første frukten av samarbeidet med Tomatito, etter at Paco de Lucia hadde valgt å gå sine egne veier.

Hvis Camarón er flamencoens Mick Jagger, en sammenligning som ikke er ueffen, så er «*La leyenda del tiempo*» hans «*Exile on Main Street*»: en plate uten hits, men samtidig blottet for svake punkter. Her møter vi en unik sanger som med rockegruppen Alameda i ryggen har slått ut i full blomst og får utfolde seg i en – for sin tid – revolusjonerende produksjon.

I tillegg til bongotrommer og sitar, innbefatter den bruk av elektrisk bass og såkalt

LIVE I 1988: Camarón de la Isla på scenen i Barcelona. For mange er han den største flamenco-sangeren av alle. FOTO: NTB SCANPIX

moog (analog synth), noe som får et par av låtene til å høres ut som psykedelisk prog-rock. Platen solgte imidlertid ikke bra: mange sjokkerte fans returnerte den til butikken, mens puristene lot det hagle med ukvemsord. Med tiden kunne allikevel ingen overse kvaliteten og oppfinnsomheten, og gradvis ble den anerkjent som et vannskille i flamencoens historie, samtidig som den i realiteten markerte starten på Camaróns karriere som selvstendig kunstner.

TEKSTENE TIL NÆR HALVPARTEN av låtene på «*La leyenda*» består av utvalgte dikt av Federico García Lorca (i tillegg til et av perseren Omar Khayyam), tonesatt av produsent Ricardo Pachón og Kiko Veneno. Men dette er på ingen måte *highbrow*, og Camarón selv var ingen perfektionist – dette var bare noe han hadde i blodet. Lorca

var også fra Andalucía, og hans mest kjente diktsyklus – fra 1928 – går ganske riktig under navnet «*Sigøynereballader*». Etter et opphold i New York ble han imidlertid påvirket av modernismen, hvorpå han forsøkte å fjerne seg fra den folkloristiske *gitanismo*, men han er forblitt en så folkekjær poet – besunget og hyllet av så mange flamencoartister – at han aldri har kunnet unnsnippe denne forbindelsen.

Camaróns enkle oppvekstvilkår fortsatte å prege han livet ut, selv om hans popularitet vokste til himmels så snart hans tilhengerskare bare fikk vent seg til elbassen og sitaren. Dessverre var livsstilen hans like lite puritansk som musikken. De siste par årene av hans liv var avisene fulle av historier om fengselsdommer, konsertforfall og sviktende helse. Like før sin død skal de spanske skattemyndighetene ha krevd uoverkommelige ti millioner pesetas i rest-

Camarón de la Isla ble født José Monje Cruz utenfor andalusiske Cádiz i 1950. Sammen med gitarister som Paco de Lucia (bildet) og Tomatito revolusjonerte han flamencoen gjennom bruk av elektriske instrumenter og lån fra andre sjangere.

D TWITTER

Først kom de for statistikerne, men jeg sa ikke noe, for jeg er ikke nørd. **Forsberg** @forsberg

NYER

skatt.

En av årsakene til det økonomiske uføret var usunne vaner. Han slet med avhengighet av både kokain og heroin, men det var det daglige forbruket av opptil fire pakker sigaretter som til slutt tok knekken på ham.

«Gud har hentet ham for å høre ham synge», sa en romani som jobbet på sykehuset i Barcelona der han til slutt døde 2. juli 1992, bare 42 år gammel. Borgermesteren erklærte at det skulle flagges på halv stang i tre dager, og det var tendenser til opptøyer da hundre tusen *aficionados* fylte gatene i sorg. Flamencoen var livet hans, men den skylder ham sitt eget.

STJERNE I 1977: Camarón de la Isla røykte opptil 80 sigaretter om dagen. Han døde av lungekreft 42 år gammel.

FOTO: NTB SCANPIX

DET VAR TENDENSER TIL OPPTØYER DA HUNDRE TUSEN AFICIONADOS FYLTE GATENE I SORG

D WANDRUPS UTVALGTE

FREDRIK WANDRUP
fwa@dagbladet.no

Mye Jazz denne uka

KONSERT: I går kveld startet den norske fiolinisten **Ola Kvernberg** og den amerikanske saksofonisten **Joshua Redman** en omfattende turné med konsert i **Arendal**. Redman & Kvernberg har kjent hverandre siden 2006, da de møttes på **Molde-festivalen**. I fjor spilte de sammen i Molde, og denne uka drar de til spillesteder **Norge** rundt.

I kveld er de på plass i **Bodø Ad Lib Jazz-club**, i morgen står **Dokkuset i Trondheim** for tur. Torsdag er de tilbake i **Molde**, på **Molde Storyville jazzclub**, fredag er de på **Oslo Nasjonal jazzscene** før det hele avsluttes i **Stavanger jazzforum** lørdag. Ganske sikkert etter en triumfferd gjennom jazz-Norge.

På **Cosmopolite i Oslo** fortsetter 25 års jubileet denne uka. I kveld står **Sun Kil Moon** med den amerikanske folkrockeren **Mark Kozelek** på scenen. I morgen blir det festaften med **Arild Andersen Trio**, der den norske bassisten har med seg skotten **Tommy Smith** på saksofon og **Paolo Vinaccia** på perkusjon. For anledningen er den japanske pianisten **Makoto Ozone** med på laget.

Torsdag kommer batteristen **Simon Phillips** med sitt band **Protocol 4**, fredag er det duket for et ti manns orkester når funk møter den jødiske musikkformen klezmer når **Abraham Inc.** presenterer **David Krakauer** og **Fred Wesley**. Lørdag avsluttes det hele med **José James**, velkjent vokalist fra **USA** som kombinerer hip hop, soul og rythm'n blues.

D DIKTET

Redigert av: **FREDRIK WANDRUP**
fwa@dagbladet.no

Vender tilbake til deg
Paris
for å knytte et dikt
sammen
Jeg hadde syns
du var liten
Etter fem år
vendte jeg tilbake til deg
Du vokste stadig
vekk

NILS YTTRI

Fra den etterlatte samlingen «Vender tilbake til deg, Paris», Gyldendal 2017.